

VRIJSTAAT.

EERSTE HOOFSTUK.

HOE DI BOERE DAAR WEER 'N KOLONI GESTIG HET.

Ouste Berigte.—Voortrekkers.—Eie Regeering.—Rusi met Grikwas.—Engelse Gouverneur kom tussen in en eien hulle di land toe.—Tancred daaro'er.

Vollens di ouste berigte wat ons van di land het, wat nou Vrystaat genoem word, het daar ni enige nasi pal gewoon ni. Mar troppe Kaffers, Boesmans en Korannas het so nou en dan daar deurgetrek om goeie veld ver hulle vé te soek, of om te vlug ver hulle vyande. Van omtrent 1816 tot 1820 word di geskiedenis eers duidelik, want toen het 'n party Grikwas, onder Adam Kok, gaan woon op di plek wat nou Grikwastad genoem word. Naderhand het hulle versprei langes Grootrivier op, en di grootste legplek van hulle was waar Philippolis nou is.

In di tyd begin enkele Boere o'er Grootrivier te trek om in tyde van droogte goeie veld ver hulle vé te soek, veral in di omtrek van Rietrivier. Di eerste familiis het di naam gekry van *Voortrekkers*. Naderhand het al meer familiis agterna gekom. 'n Klomp het gaan woon in di distrik van Boshof, op grond wat hulle *gekoop* het van di Korannakapteins **Danster en Blom**. 'n Ander party het getrek tot by Vaalrivier, en di het grond *gekoop* van di kaptein **Matakwan**. Weer ander *huur* of *koop* grond in di land van di Grikwas, tussen Rietrivier en Grootrivier. Hulle getal is sterk aangegroei, omdat baing mense di Koloni verlaat het om onder di Engelse Regeering uit te wees, soos ons al vertel het (bl. 87—119).

Di Boere vorm toen 'n Regeering ver hulle selwers. Di wat van Natal weggetrek het, trek twé derdes o'er Vaalrivier en di ander kom o'ek in di Vrystaat woon. Mar di arme Boere het hiir oek ni lank rus gehad ni, want in di begin van 1845 kry hulle weer oorlog met di Grikwas, waar Adam Kok kaptein van was. Dit het so gekom. 'n Baralong—*gen Grikwa*—het kwaad gedoen onder di Boere. Hy word gevang en di veldkornet het hom goed laat afransel met di aapstert en toen laat loop. Hy gaan toen by Adam Kok kla. En di swartjong het regtig di parmantigheid om di veldkornet te laat dagvaar om voor hom te verskyn.

Dit spreek van self dat di veldkornet ni wou verskyn op di dagvaring ni. Toen stuur Adam Kok 'n patroliji Grikwas om di veldkornet gevang te neem. Di gebruik geweld en begin te skiit. En di Boere ni links ni, werk toen oek met di blouboontjes onder hulle.

Dit gé toen anleiding dat di Engelse Regeering tussen beide kom, en dat Sir Harry Smith, by proklamasie van 3 Fewerwari, 1848, al di grond tussen Grootrivier en Vaalrivier in besit neem ver di Koningin.

Dis mooi, nè!—As twé swakke State oorlog kry, dan kan 'n derde wat sterker is mar albei syn land ver hom neem!! Di s nou eintliksoos di spreekwoord sé: “Twé hionde om een been,—gaat 'n derde mé heen.”—Mar dis 'n mooie politiek!!—Laat ons hoor wat Tancred daarvan sé (Brieven over den Kafferoorlog, bl. 19):

“Toen de opgewektheid van 1842 bedaarde, en de zaken een rustig aanzien kregen, begon ik voorbereidselen te maken tot mijn vertrek uit Grahamstad. Ik kocht drie of vier wagens, met een aantal ossen, ten einde mij naar mijne plaats te begeven. Alles was gereed, en mijn huis opgegeven, toen een order uitgevaardigd werd om al de wagens in dit distrikt te pressen. De mijne waren onder het getal. Hoe groot moet mijne teleurstelling geweest zijn, al mijne plannen vrijdeld te zien, en genoodzaakt te wezen andermaal een toekijker te worden? Wat hoorde ik, bij het doen van onderzoek naar de oorzaak? Een oorlog met de rustelooze en geliefde Kaffers, wegens tallooze daden van plunder, wreede en barbaarsche moorden? Neen! Een oorlog met de Grikwas, wegens onregtvaardigheid, verraad en snoode leugens? Neen! Maar een oorlog met de Afrikaansche Boeren, daar zij het waagden te murmeren en eene snoode en valsche beschuldiging te wederleggen. Deze Afrikaansche Boeren, zichzelven ontslagen wanende van Britsch gezag, door zich over de grenzen der Kolonie te begeven, hadden geen ander voornemen dan zich te ontslaan van kwellingen en verdrukkingen gelijk het verledene, en meenden, dat zij buiten het bereik onzer wetten waren. Zij handelden niet kwaadaardiglijk, noch denk ik dat men het, met zulke oogmerken, disloyaliteit (ontrouheid aan di regering) noemen kan. Volgens het gemeen regt kan men geen schuld bewijzen, tenzij het misdadig opzet worde bewezen. Toen de Koning van Holland de Kaap de Goede Hoop aan Engeland overmaakte, ontstond ook de vraag, Sir, of hij het regt had zijne onderdanen, gezamenlijk met het grondgebied, zonder hunne toestemming aan eenen anderen over te geven? Indien de personen, het overgemaakt land bewonende, toestemden te blijven, en Britsch gezag erkenden, dan is de zaak afgedaan: maar, indien velen hunner liever wegtrokken, en een ander land zochten, was het dan in de magt van Engeland hen te vervolgen en als onderdanen op te eischen? Vele Hollandsche Boeren verlieten de Kolonie en vestigden zich in het land der Boschjesmans. Eenigen beweren, dat de eerste volkplantelingen het gebied des lands van het opperhoofd der Boschjesmans hebben afgekocht. De Boeren die later aldaar kwamen, pachtten zekere deelen van het Grikwa opperhoofd, toen klaarblijkelijk in het bezit van een gedeelte van dat land, en die de Boschjesmans uit hunne woning verdreef, de ongehoordste wredeheden aan hen pleegde en hen de zwaarste ontberingen deed ondergaan. Eenigen tijd daarna ontstond er twist tusschen hen (de Boeren en Grikwas), en de dwingeland Kok slaagde in zijne loosheid (listigheid) een bondgenoot te worden, en eischte bescherming van ons Gouvernement tegen menschen, die hij dacht onvergeenoegd te zijn met de Engelsche regering. De proklamatie van 7 September 1842 erkent dien beruchten wilde als opperhoofd van een land niet aan hem behorende, en regeerder over de Hollandsche Emigranten, die ik niet aarzel Christenen en beschaafd te noemen; want, indien *(volgens zekeren man die zich dien vreeselijken last, de zorg van zielen, aanmatigde)* “het gros der Kaffernaties belijders van het Christendom, en even bekwaam zijn om gedoopt te worden al het groote gros van het volk in Engeland,” hoeveel voortreffelijker moeten de Kaapsche boeren dan niet zijn boven het Kaffer- of Engelsch gros, want zij zijn toch, in algemeene bewoordingen, geloovigen—zedelijke, goedaardige, eerlijke en gastvrije menschen.

“Zij die het land, vóór de uitvaardiging der proklamatie, in dat grondgebied bezaten, erkenden ons regt van bemoeienis niet. In hoe ver wij het

regt hadden tusschen beide te komen, laat ik aan anderen ter beslissing over. Het is zeer twijfelachtig, en komt niet binnen het bereik of het doel van mijnen brief. Het is duidelijk dat de Boschjesmans de oorspronkelijke bezitters waren, en dat het Grikwa opperhoofd een onderkruiper was; hij had zelf geen zweem van regt. Welk regt eenige natie volgens het regt der volkeren dus heeft, in zulk een geval tusschen beide te komen, is iets anders. Hoever Engeland geregtigd was eene roofzuchtige daad goed te keuren, en dan het gezag van den pleger dier daad te handhaven, behoorde een onderwerp van onpartijdige discussie te zijn in de wetgeving van Engeland. Het is dus duidelijk dat de Grikwas geen regt hadden op het land. De Kaapsche Boeren hielden vast aan hunne gevoelens. Vergun mij Uwe Excellencie te verwijzen naar Moodie's opgaaf van deze zaak, en naar het ongeoorloofd gedrag van eenige Zendingen omtrent dien tijd. Aan dwalingen in oordeel zijn alle menschen meer of min onderworpen, en indien de Kaapsche Boeren op dien tijd wezenlijk Britsche onderdanen waren, moesten zij met de grootste zachtheid behandeld zijn geworden. Eenzijdige opgaven, komende van eenigen Zending, en meer bijzonder van eenen vrijbuitenden, gewetenloozen wilde, dienden nimmer acht op gegeven te worden. Beide partijen moesten gehoord wezen, en onder al de omstandigheden der zaak, en in aanmerking nemende hunne bezwaren en verdrukkingen, moest niets onbeproefd gelaten zijn om hunne opgewekte gevoelens tot bedaren te brengen. Ik zoude zeker de voorkeur geven aan de vriendschap en het bondgenootschap van den beschaafden mensch, boven die van den verraderlijken en loozen wilde. Ja, ik zoude bijkans de voorkeur geven aan de misnoegdheid der Kaapsche Boeren, boven eenig traktaat of bondgenootschap dat gemaakt konde worden met eenige der Kaffers, en ik zoude meer geloof slaan aan de bewering van een enkelen Kaapschen Boer dan aan de verklaringen van vijf honderd wilden, zonder eenig grondbeginsel, behalve dat van de snoodste soort van begeerlijkheid, zonder eenig denkbeeld, behalve dat van plunderen en roof. Wij kozen de partij der wilden, namen van de Kaapsche Boeren hun vee, gaven hetzelfde aan de Grikwa Kaffers, verkochten hunne wagens, en ik weet tot nog toe niet wat van de opbrengst geworden is. Het wordt dikwijls door velen gezegd: "Laat kieschheid nimmer de overhand krijgen over uwe voornemens;" maar ik zeg: "Laat eerlijkheid nimmer door staatkunde overweldigd worden." Ik wensch dat wij even veel moeite gedaan en even veel geld besteed hadden om den staat der Kaapsche Boeren te verbeteren, en hunne grieven te herstellen, als wij met de Kaffers gedaan hebben, dan zoudet gij deze plaats de eerste onder al de kolonien kunnen noemen, bloeiend, gelukkig, tevreden. Dan zoudet gij eene borstwering, duurzamer dan de Chineesche muur, op uwe grenzen zien, zonder vrees voor eenen woesten inval en het Gouvernement zoude heden ten dage niet gedompeld zijn in eenen ruïneuzen, langwijligen en kostbaren oorlog. Dit zoude echter gezonde staatkunde, de kern van menschlievendheid, zijn geweest."

TWEDE HOOFSTUK.

SLAG VAN BOOMPLAAS.

Oorsaak.—Slag.—Verliis deur 'n Misverstand.

Di Engelse regering wou ni eers di Vrijstaat in besit neem en daar 'n eindlike koloni stig ni. Di land dipen in was ver hulle ni veul wêrd ni, want di mooie diamante en di liwe stukkiis goud was nog ni ontdek ni. Hulle doel was mar om di Boere in bedwang te hou. Daarom sit hulle mar 'n Magistraaten 'n party soldate op Bloemfontein. Dog daar was daarom mar gedurig onenigheid tussen di Boere en di Grikwas en di Engelse. So het dit geduur van 1845 tot 1848.

In 1847 het Sir Harry Smith met ou Pretorius 'n gesprek of onderpoud gehad in Natal o'er di saak van di uitgeweke Boere, wat di Koloni verlaat het. Sir Harry sê toen an Pretorius: "Ek siin tog dat di Boere an jou verkleef is, en dat hulle liwers 'n vrye Republiek wil hê as om onder di Engelse Regering te staan. Laat ons nou di stemme opneem van al di Boere. As dri-vyfde ver 'n vrye Republiek stem, dan gé ek julle vrijheid om ver julle 'n Republiek te stig, en di ander twé-vyfde moet hulle dan mar onderwerp en na jou luister. Mar as meer as twé-vyfde ver di Engelse Regering stem, dan moet jy ver jou, met al di ander wat ver jou gestem het, oek mar onderwerp an di Engelse Regering." Pretorius sê toen: "Dis goed!" en hy laat toen syn plan staan om o'er Vaalrivier te trek. Hy begin dadelik byeenkomste te hou, en di stemme op te neem. Di uitslag was, dat 1,853 stem ver di Republiek, en net mar 144 ver di Engelse Regering.

Pretorius maak toen dadelik di uitslag van di stemming an Sir Harry bekend, en stuur ver hom 'n lys van al di name. Di name van di wat ver di Engelse Regering gestem het word toen gedruk in di Gouwermentskoerant an di Kaap. Mar van di ander wat ver di Republiek gestem het word gen naam gedruk, of gen getal genoem ni!!! En Pretorius word nog bo'enop ver 'n oproermaker uitgemaak!!!

Toen Pretorius siin dat dit so gaan, trek hy op met syn manskap na Bloemfontein, en laat ver **Majoer Warden**, di Engelse Magistraat, weet, dat hy met syn manskap di Vrystaat moet verlaat. Majoer Warden steur hom ni an di oproeping ni, en maak hom klaar om te veg. Mar toen hy siin dat Pretorius met mening saam ankom, en dit op di man ankom, a né! toen word ons ou maat bang, en laat ver Pretorius versoek om 'n gesprek.

Pretorius beloof toen, dat hy hom met syn manskap veilig o'er di Grootrivier sal breng, *mits hulle hulle woord van eer verpand, dat hulle nooit weer gewapend o'er di rivier di Vrystaat sou intrek ni*. Hulle sweer toen dat hulle dit ni weer sal doen ni. Daarop laat Pretorius hulle toen hulle wapens, ammenisi en alles behou, en stuur hulle met Kommandant Bester en syn manskap veilig o'er di rivier.

Toen Sir Harry dit hoor sit hy somar af van di Kaap af met di artilleri-soldate en di Kaapse Riffe Korps, en hy stuur orders na di grense dat al di troepe na Colesberg moes optrek. So kry hy in 'n korte tyd 'n ordentelike mag by makkaar. Warden en syn manskappe verbreek oek hulle eed, wat

hulle kort te vore gesweer het, en trek oek saam. Sir Harry syn mag was non 1,900 man sterk, buiten di Boere, wat hulle laat omkoop het om same op te trek teen hulle landgenote.

Mar hulle sou ni so gemaklik o'er di riviir gekom hê ni ; want di water was vol en di Boere het al di drifte beset. Sir Harry syn plan was om di riviir 'n bitji onderkant Bethuli o'er te trek, omtrent waar Norval syn pont nou lê. Toen Pretorius dit hoor, stuur hy 150 man, onder syn Sekretaris, daarnatoe. Di Engelse het al hulle ponte al in di water gehad, en sou net di ander dag begin o'er te trek, toen di Boere meteens an di o'erkant van di riviir uitkom. Mar di Boere het orders gehad om hulle ni algar gelijk te laat siin ni, sodat Sir Harry ni kon weet hoe strek hulle was ni.

Toen Sir Harry di Boere an di o'erkant siin en begin te merk, dat hulle hom sou belet om o'er te kom, toen laat hy 'n waghuis langs di water grawe, en 'n tent daaro'er span met skiit-klappe. Toen Rousseau, di Boere hulle kommandant, dit siin, toen laat hy di vollende nag an syn kant van di riviir, langs di water 'n sloot grawe, met 'n wal tot an 'n man syn bors, sodat hulle di riviir kon raak skiit. En hy laat 'n grippi oek maak om vars water uit di riviir in di sloot te lei wat hy laat maak het.

Toen Sir Harry di ander dag morre op staat en dit siin gaat hy vreselik te keer, en sê ; “ Di Boere is wolwe ! ”

Di Boere kom nou, in kleine klompiis, tot teun di water an, gen 100 trê van di Engelse kamp af ni, en hulle tart ou Sir Harry op allerhande maniere uit om op hulle te skiit. Hij laat toen syn manskap staan by di kanonne met brandende lonte, net mar om an te steek, en syn soldate in gelid, kant en klaar om te skiit. Hy vloek vreselik op di Boere ; mar skiit was min. Hy waag dit ni om een skoot te laat skiit ni.

So het dit verskeie dage geduur. Naderhand siin hy dit sal ni gaan om daar op di plek o'er te kom ni, en toen laat hy syn ponte en vlotte in di riviir afdrywe, en trek met syn manskap oek af tot by Bothasdrif. Di Boere trek toen oek af en gaan hulle weer voorlê. So lê hulle toen weer enige dage o'er makkaar an weerskante van di riviir.

Toen di Boere siin dat di Engelse ni kon o'ertrek so lank as hulle an di ander kant van di riviir ver hulle voorlê ni, toen maak hulle 'n plan om di Engelse o'er te lok ; want hulle het al baing lus gehad om di Engelse te skiit. Pretorius stuur toen 'n boodskap dat hulle dadelik na di la'er toe moet terug kom. En om di Engelse te laat denk dat hulle gevlug het, slag hulle toen eers 'n bees, en steek di vlys in di spitte langs di vuur, en laat dit kamma so staan, nes hulle somar hals o'er kop gevlug het. A, toen word di outjiis sterk, toen trek hulle o'er, en sê : “ Kyk hoe bang is di Boere ! Hulle het somar gevlug sonder eers hulle vlys op te eet ! ”

Di Boere trek toen in 'n la'er digteby Betuli. Di Engelse kry nog 200 Grikwas by, onder Adam Kok. Hulle trek toen op in di rigting van Bloemfontein, en perbeer om gerugte van di Boere op te vang. Mar hulle kon ni uitvinde hoeveel man di Boere sterk — waar hulle mag, of wat hulle planne was ni.

Di Boere trek toen na **Boomplaas**, om di Engelse daar op te wag. Hulle was omtrent 400 man sterk. En hulle het net 'n gawe plek gekiis oek. Op di 29ste Augus val di Engelse hulle an. Di eerste anval was op di linker

vleuel van di Boere agter di rand, op di manskap van Kommandant Kasper. Mar hulle het di Engelse net gou-gou terug gedrywe.

Mar kyk wat 'n geméne streek kom nou ! Toen di Engelse di twéde anval maak, trek Kruger, Bester, Joubert en Spies terug met hulle manskap. Sou hulle altemit omgekoop gewees hê deur di Engelse ? Daar bly toen mar net 150 Boere o'er onder Kommandant Jan Kok. Mar hulle staan hulle man. Met di vlug van di verraaiers word 11 Boere afgesny van di ander af. Sir Harry gé toen orders om hulle lewendig te vang. Mar ja, wi sê ! drimal skiiit hulle di Engelse terug, en kom so weer by di ander.

Nou val di Boere weer op hulle beurt di Engelse an, en verdrywe hulle tot verby hulle kanonne. Jammer dat di Boere gen spykers gehad het ni, anders kon hulle dit in di lont-gate van di kanonne geslaan hê, dan was di kanonne verder onbruikbaar.

Di Boere trek toen weer terug, want di klompi was te klein, hulle kon hulle ni te vër waag ni. Nou maak di Engelse weer 'n anval. Mar di slag saai di Boere eintlik di rooibatjiis op di vlakke. En het di Boere toen mar net storm geloop—dan was di slag gewen.

Mar ongelukkig kom daartoen 'n misverstand. Di Boere het ver sekere David Scholtz op 'n koppi laat sit, om 'n sein te gé as di Engelse hulle altemit van agter wil betrek. Toen hy siin hoe di Engelse nou val, kon hy hom ni langer bedwing ni. Van blydschap spring hy op—en skiiit 'n skoot. Hy meen om hulle daardeur an te moedig ; mar di Boere neem dit ver 'n teken dat 'n party Engelse hulle van agter di pas won afsny. Omdat hulle getal so klein was, en daar hulle kruid en lood al amper op was, moes hulle toen mar terugwyk.

Toen hulle 'n end weggery het—hulle was te pérd—en siin dat di Engelse hulle nog agtervolg, bly hulle nog 'n slag staan, en besaai weer di grond met rooibatjiis en Grikwas. Toen ry hulle verder bedaard na Kalwerfontein, 'n plaas omtrent 2 uur an di noorde kant van Boomplaas. Daar stop hulle toen in di gesig van di Engelse, om hulle pérde voer te gé ; mar di Engelse agtervolg hulle ni verder ni. Di vollende dag trek hulle toen verder na di Transvaal.

Mar het hulle net nog kruid en lood gehad—al was di klompi klein—dan sal di Engelse dit net opdra'end gekry hê.

In di slag is dri Boere geval, en naderhand nog twé gekweste gesterwe ; sodat hulle héle verliis 5 man was. Di verliis van di Engelse is onbekend. Mar vollens di getal van offisire wat geval het, en di grafte wat nou nog daar is—en daarby gereken dat van di Boere wat by Sir Harry was allenig 45 man geval is—dan moet hulle verliis minstens 500 of 600 man gewees hê. Van di 400 pérderuiters, wat Sir Harry by hom gehad het, is skaars 150 man o'ergebly ; want di het hy altyd vooruit gestuur in di vuur.

Dat di Boere met net skiiit di Engelse vër baas is kan 'n mens gemakkelik begryp, as jy nagaan dat hulle van di 50 ko'els wat ider man gehad het, in di 20 minute wat hulle vryskiiit gehad het op di Engelse, deurenbank mar 10 o'ergehou het—en as jy dan daarby nog bereken dat hulle party sla'e met 1 skoot tot 3 rooibatjiis buiten geveg stel ! En di Engelse weer, hulle laat deur hulle onhandigheid di helfte kruit op di grond val, as hulle di patrone oop bijt, sodat hulle di Boere *blou* mar ni *dood* skiiit ni.

Ou Sir Harry het selwers mar net 'n noue ontkoming gehad. Hij het syn

lewe net daaran te dank dat hy ou Boere-klére angetrek het—hy het 'n ou dufse batji angehad—sodat hulle hom ni ken ni—anders was hy gelewer. Dis net seker. Hy het self beken dat hy al in baing gevegte was, mar nooit in so'n hewige as di van Boomplaas.

Dit lyk of di Engelse hulle verliis wou geheim hou. Want buien di grafte binnekant di ringmuur op Boomplaas, is daar naderhand 'n menigte geraamtes oopgespoel in di Boomplaasriviir. Dis seker lyke wat hulle na di geveg in di riviir gegooi en toegemaak het. En naderhand is bij 'n verspoe-ling nog 'n party nuwe grafte oopgespoel an di voet van di heuwel.

Di berig wat ons gegé het is van **“een wat daarby was,”** wat as kommadant geageer het, en wat di beste in staat was van enigeen om 'n verslag te gé. En bowediin het ons syn verhaal vergelyk met di van andere ooggetuige, en hulle praat almal uit een mond.

DERDE HOOFSTUK.

LATERE GESKIDENIS.

Andries Pretorius trek met party Boere o'er Vaalrivier.—Di Engelse gē di Vrystaat weer terug an di Boere.—Konvensi van 1854.—Sending van Predikant A. Murray en Dr. Fraser na Engeland, misluk.—Grondwet.—Hoffman President.—Vetberg-lijn.—Adam Kok.—Pretorius.—Brand.—Oorlog met di Basutos.

Di meeste Boere wat in di Vrystaat gewoon het pak hulle nou op met hulle familiis en hulle goed, en' binnen enige dage was hulle o'er Vaalrivier, onder Pretorius. Di Engelse Regering verklaar nou ver Pretorius, en nog andere hoofde van di Boere *vo'elvry*, en hulle loof £2,000 uit ver Pretorius syn kop. Mar ja wel, wi sal ver Pretorius verraai? Di Boere seker ni. Hoor wat selfs 'n Engelsman hiirvan sē: " 'n Beloning van £2,000 word nou angebide ver di kop van hulle Kommadant ANDRIES PRETORIUS, mar dit was net om di Boere nog meer gaande te maak teen di Engelse. In hulle oge was Pretorius 'n patriot en 'n held, 'n man waarop enige volk of land kan trots wees. Ernstig, self-opofferend, en godsdiinstig was hy in di hoogste graad. Allig was hy oek ni minder in di raad. Toen alle hoop verlore was om Natal langer te verdedig, was hy di man wat voorgestel het om mar liwers di land o'er te gē, as om 'n wanhopige oorlog te voer soos party wou doen. Naderhand het hy alles gedoen wat in syn vermoge was om di Boere in di Vrystaat los te kry van di Engelse Regering, ja hy het self 'n reis gemaak na di Koloni as afgevaardigde van di Boere, in di hoop om di sake so reg te kry; mar daar is hy met veragting behandel. By syn terugkeer het hy di betrekking angeneem van Kommadant-Generaal, en nou was hy op pad, en di hoof van di Boere, om o'er Vaalrivier di Republiek te stig, waarvan di hoofstad syn naam sou dra en syn nagedagtenis sou bewaar van kind tot kind. Al di goud van England kon di armste Boer ni verlei om Pretorius te verraai ni." (*Theal, South Africa*, II: 152). Daar sal ons Pretorius en di Boere weer kry.

Di Engelse het di slag van Boomplaas gewen, hoe dit oek mog wees, en nou bly di Vrystaat onder hulle bestuur. Hulle plaas 'n Magistraat op Bloemfontein, en daar word 'n soort van skans of fort gebou met 3 kanonne daarop. Hulle hou di Vrystaat in besit tot 1854. In di tyd trek daar baing mense van di Koloni en oek Europeane in. Mar toen di Engelse selwers begin te merk hoe moeilik di swart nasiis dit ver hulle maak, en hoe daar gedurig oorloge is met di Basutos onder Moshesh, en met Moletsanie, en hoe baing soldate, dat hulle daarvoor nodigheit, en di vreselike onkoste wat dit maak; toen laat hulle di Vrystaat weer an di Boere o'er, ofskoon baing daarteen was. Di Boere moes nou verder ver hulle 'n skans wees teen di Kaffers. Dit was hulle politiek. Op di 23ste Fewerwari 1854, is di Akte van Vryheid an di Vrystaat geteken. Dit word genoem

DI KONVENSI VAN 1854.

Dit was geteken an di Engelse kant deur George Russel Clerck, K.C.B., en an di Boere hulle kant deur—

Josias Philip Hoffman, President,—Afgevaardigde ver SMITHFIELD.

George Frederick Linde,	{	Ver BLOEMFONTEIN.
G. J. du Toit, Veldkornet,		
J. J. Venter,		
D. J. Kramfort,		
H. J. Weber, Veldkommandant en Vrederegter,	{	Ver SMITHFIELD.
P. A. Human,		
J. T. Snyman, Gewese Veldkommandant,		
G. P. Visser, Vrederegter,	{	Ver SANNAHS POORT (Fauresmith).
J. Groenendaal,		
J. J. Rabie, Veldkornet,		
E. R. Snyman,		
S. P. du Toit,		
H. L. du Toit,	{	Ver WINBURG.
F. P. Schnehage,		
M. J. Wessels,		
C. J. F. du Plooi,		
F. P. Senekal, Veldkornet,		
P. L. Moolman, Veldkornet,		
J. I. J. Fick, Vrederegter,		
P. M. Bester, Vrederegter,	{	Ver HARRISMITH
W. A. van Aardt, Veldkornet,		
W. J. Pretorius,		
J. J. Bornman,		
A. H. Stander.	}	.

Op Bloemfontein, 23 Feweruari, 1854. Dit bestaat uit 9 Artikels. Ons gé hiir di korte inhoud daarvan, sonder al di omslagtige advokate-draaitjiis daarin.

I. Hare Majesteits Spesiale Afgevaardigde, terwyl hy angestel is om di regering van di Oranje Riviir Souvereiniteit o'er te gé an di afgevaardigdes van di inwoners, waarborg an di kant van Hare Majesteits Regering di toekomstige onafhankelikeit van di landstreek en syn regéring; en dat, na di nodige skikkings tussen Hare Majesteits Spesiale Gevolmagtigde en gesegde Afgevaardigdes klaar is, di inwoners van di landstreek sal vry wees; en dat di vryheid, sonder onnodige versuim, sal vasgestel en bevestig worde deur 'n proklamasi, waarin, vollens Hare Majesteits goedkeuring, hulle eindelik heeltemal vry sal verklaar worde van hulle verbintenis onder di Britse kroon, en erken worde in alle opsigte as 'n vrye en onafhankelike volk, en dat hulle regering verder sal beskou en behandel worde as 'n vrye en onafhankelike Regering.

II. Di Britse Regering het gen verbintenis hoegenaamd met enige opperhoof of stam an di Noordekant van Grootriviir, met uitsondering van di Grikwa-kaptein Adam Kok; en Hare Majesteits Regering het gen begeerte of plan om later in enige onderhandeling te gaan wat skadelik kan wees ver di belange van di Oranje Riviir Regering.

III. Met betrekking tot di onderhandeling wat daar bestaan tussen d Britse Regering en Kaptein Adam Kok, daarin is enige verandering nodig. Teen di bepalings van di Traktaat is di verkoop van plase in di "onverkoopbare stuk land" (*Inalienable Territory*) mar gedurig vort gegaan, en so is di

hoofdoel van di Traktaat verbreek. (In di Traktaat was bepaal dat di Grikwas 'n deel van hulle grond an di Boere kon verkoop, mar 'n ander part mog hulle ni verkoop ni). Hare Majesteits Regering is daarom van plan om alle bepalings wat di Grikwas belet om land te verkoop weg te neem, en daar is al reeds middele in di werk gestel om sodanige transaksiis so gemakkelik as mo'entlik is te maak, want Kaptein Adam Kok het self ingestem en dit goed gekeur; en met betrekking tot verdere veranderinge in di hersining van di Traktaat met Adam Kok, ten gevolge van verkoop van plase in di "Inalienable Territory" teen di bepalings van di Maitland Traktaat, Hare Majesteits Speciale Gevolmagtigde is van plan om persoonlik, sonder onnodige uitstel, di sake in Grikwaland op sulk 'n voet te bring dat dit alle partye genoegte gé.

IV. In korte woorde: As van di Britse onderdane in di Vrystaat nog vollens di wette handel waaronder hulle gestaan het, dan mag di nuwe regering hulle ni straf ni; en as hulle tot di Britse Regering wil terugkeer, dan moet dit ver hulle vrystaan

V. Bepaling dat albei partye verplig sal wees om misdadigers uit te lewer, ens.

VI. Sertifikate gegé deur wettige autoriteite—net so wel in di Koloniis en Besittings van Hare Majesteit as in di Oranjeriviir Souvereiniteit—sal deurgaans ver geldig en genoegsaam wees om erfgename deur wettige huwelike of deur vermaking reg te gé om di erfdele wat hulle toekom te ontvang, of op Britse eiendom of in di Vrystaat.

VII. Di Oranjeriviir Regering sal, soos tot nog toe, gen slawerny of handel in slawe toelaat in hulle gebiid an di Noordekant van Grootrivier ni.

VIII. Di Oranjeriviir Regering sal di vryheid hé om hulle voorraad van ammunisi in enige Britse Koloni of Besitting in Suid-Afrika te koop, vollens di wette op verkoop van ammunisi in sodanige Britse Koloniis en Besittings; en Hare Majesteits Speciale Gevolmagtigde sal an di Koloniale Regering anraai om an di Oranjeriviir Regering ruime voorregte te gé met betrekking tot invoer-belastings o'er algemeen, as voorregte waar di regering reg op het om syn bisondere toestand, en verheid van sé-hawens.

IX. Om gemakkelikheid en vryheid ver handelaars en reisigers an albei kante te bevorder, en omdat dit di vurige begeerte is van Hare Majesteits Regering, dat daar ten allen tyde 'n vrindskappelike omgang tussen di twe regerings hulle lande sal bestaan, en moet bevorder worde op alle mo'entlike manier, daarom sal daar 'n konsul of agent van di Britse Regering geplaas worde binne di Koloni, naby di grense, wat daarna moet kyk, en wat altyd gemakkelik te bereik is ver di inwoners an albei kante van di Grootrivier as hulle hom wil raadpleeg vollens omstandighede."

Hoe di Engelse Regering Art. II gehou het, sal ons later siin uit di spulletjiis met di Diamandvelde; en hoe veul hulle ver hulle an Art. VIII gesteur het, sal blyk uit hulle gedrag in di laaste Basuto-oorlog.

Di Boere was dus daar ses jaar onder di Engelse Regering. Mar nou is hulle vry, en noem hulle di land ORANJE VRYSTAAT, en tot van dag toe is Vrystaat, VRYSTAAT!

Daar was daarom in di tyd 'n anslag om ver hulle weer onder di Engelse Regering te bring. Onder di invloed van 'n party Engels-gesinde lede wat in di ses jare tyd daar kom woon het, en mo'entlik veral van 'n Engels-gesinde

predikant wat toen daar was, neem di Volksraad nog waarlik di onversigtige besluit, en stuur ver predikant Andrew Murray en ver Dr. Fraser na Engeland toe om te vra om onder di Engelse Regering te bly. Mar tot hulle geluk word di versoek afgeslaan. Geluk hiirmé, Vrystaat!

Deur di afgevaardigde Vrystaters, wat di Konvensi ontvang en ondertéken het, is toen 'n eie regering opgerig. Hulle het ver **Josias Philip Hoffman** gekiis ver President, en 'n Grondwet opgestel ver di Republiik.

'n Héle tyd nadat di Boere hulle eie regering gekry het, was hulle mar byna altyd besig om hulle grenskwessiis met hulle swarte nabure reg te maak. Di vernaamste grenslyn wat toen vasgestel is, was di Vetberg-lyn met Adam Kok, Kornelis Kok, en Waterboer, in 1855. Eers onder **President Boshof**, wat in Augus, 1855, President geworde is, kon hulle di inwendige sake 'n bitji in orde bring, en nodige wette maak. Di wette is daar tot van dag toe nog. Daaronder is: di oprigting van geregshowe, belastinge, verkoop van kruut, di drankwet, ens. Mar di begin van orde was gou-gou weer gesteurd deur grensdispute met di Basutos. In Maart, 1858, kom dit tot 'n oorlog. Di oorlog het geduur tot 29 September, 1858, toen word di vrede gesluit in Aliwal Noord.

Di vollende jaar bedank President Boshof ver syn betrekking. Daar was mense wat teen hom was, mar di grootste gros was daarom jammer om di man te verliis, wat so veul gedoen het om di sake in orde te bring, en wat di Vrystaat uit syn eerste moeilikhede met Witzie, di Transvaal, Skeel Koos, en di Basutos, gehelp het.

President **Pretorius**, 'n seun van oue Kommandant-Generaal Andries Pretorius, is toen gekiis in di plek van Boshof. Dit was in 1860. Di twe vernaamste sake wat in syn tijd gebeur is, was di anhegting van di distrik Betuli an di Vrystaat deur 'n o'reenkoms met di Kaptein Tefin. Di ander was di ankoop van di grond van di Grikwa-Kaptein Adam Kok. Hij is toen na Nimansland getrek, en di Boere het al syn land gekoop wat hy van Cornelis Kok ge'erf het. Daardeur word di Vetberg-lyn nou di skeiding van di Vrystaat, en daardeur het di Vrystaat dus reg op di Campbell-grond, wat an di Noordekant van di Vaalrivier lê, waoro'er later geskil was. *Di Vrystaat het dit wettig gekoop!* Eers het di Boere plaas na plaas van di Grikwas gekoop, en toen Adam Kok na Nimansland trek in 1862, had hy nog mar 'n klein stukki, en di koop di Vrystaatse Regering toen van hom, met al syn regte as kaptein, ver £4,000. Di enigste kaptein wat di Engelse nog 'n kontrak mé kon angaan o'er Grootrivier (Konvensi, Art. II) was nou weg, en vollens di Konvensi hou hulle verder gen reg om met enige swart volk daar 'n verbond te maak ni.

Toen President Pretorius in 1863 bedank, word **Jan Brand**, één van di vernaamste advokate an di Kaap, gekiis in syn plaas, en hy vat di bestuur an in Fewerwari, 1864.

Di vrede met di Basutos, wat in 1858 gesluit was in Aliwal Noord, het ni lank geduur ni. Want di Basutos hou mar an om di Boere wat op di grense woon te besteel. Gedurig was daar mar twis o'er di skeidingslyn. President Brand, soos 'n verstandige man, wou di geskil uit di wêreld uit maak, en hy draag, met toestemming van Moshesh, di saak op an Sir Philip Wodehouse Gouverneur van di Kaap, om di grenslyn te bepaal. Hy doet toen uitspraak tot voordeel van di Vrystaat. Dit was in Oktober, 1864.

Dog di Basutos steur hulle mar net min daaran. Hulle gaan mar vort met rowe en steel en anrande, so dat di Vrystaat genoodsaak was om in Mei, 1865, di wapens op te vat om hulle tot hulle plig te bring. Di oorlog duur 11 maande, toen word di vrede geteken op Thaba Bosigo, Moshesh syn rowernes, op 3 April, 1866. Di Basutos moes toen 'n groot stuk land an di Vrystaat afstaan ver skadevergoeding. Di nuwe stuk grond word opgemeet, in plase verdeel en verkoop. Dis di "Verowerde Grond."

Dog dit het mar net kort geduur, toen was daar weer oorlog. In di maande Juni en Juli kom daar weer h le klompe Basutos daar l , en hulle gaan so v r dat hulle twe Vrystaatse burgers, Krynaauw en Bosch, vermoor. En toen di Vrystaatse regering eis dat di moordenaars moet uitgelewer worde, verseg Moshesh om dit te doen en daag di Boere uit.

In Angus, 1867, trek di Boere met tw  kommandos Basutoland in, en net waar hulle kom klop hulle di Basutos dat hulle gen raad weet ni. Di een kraal en skans na di ander neem di Boere in. Selfs hoge berge bestorm hulle en haal di Basutos daar uit. Al wat ou Moshesh nog o rhou was Thaba Bosigo. Daar vlug toen al di Basutos op met hulle v .

Di Boere l  toen om di berg. Mar di berg is danig moeilik om te bestorm. Daar is amper gen plek om op te kom ni, en di Kaffers het bo  grote skanse en soos di Boere wil opklim, rol hulle grote klippers af. Di Boers het al 'n anslag gemaak om di berg op te klim. Mar hulle het 'n bitji te laat in di dag gewag. En toen hulle byna bo  was, val hulle voorman, di dappere kommadant **Wepener**.

Di Boere l  toen rondom di berg om di Kaffers te laat uithonger, of as hulle 'n kans siin nog 'n slag te bestorm, toen onverwags an di oorlog 'n end kom.

Kyk, wat is dan gebeur? Ja, vra dit! Hoor en verstaan! Di Engelse regering verbreek eers Art. VIII van di Konvensi en verbid di verkoop van kruit en ammunisi an di Vrystaat.

Toen nog mooier, verbreek hulle Art. II van di Konvensi en neem op 12 Maart, 1868, di Basutos onder hulle vlerkiis—Engelse vlerkiis—en maak ver hulle Britse onderdane! Mar wat sal ons daarvoor 'n uitroepingsteken set, Bismarck s  mos: **MAG IS REG.**

Daarop volg 'n wapenstilstand, en toen begin 'n lange korrespondensi tussen di twe regerings, omdat di Vrystaat meen dat di Engelse regering Art. II van di Konvensi van 1854 verbreek het. Eindelik stuur di Vrystaat 'n deputasi, predikant Van de Wall en 'n meneer de Villiers, na Engeland, en toen hulle daar kom by di Minister, vra hy ver hulle, hulle moet tog ver hom op di kaart wys waar so 'n Staat leg as di Vrystaat? ! ?

Di einde van di saak was, dat di lyn van 12 Maart, 1895, soos di o ereenkoms was in Aliwal Noord, deur di Gouverneur Wodehouse en di Vrystaatse Regering goedgekeur word.

En daarm  eindig di spulletjiis met di Basutos—ons hoop ver altyd. Hulle is nou Engelse kindertjiis, maar tot nog toe is hulle ni witter en soeter geworde ni.

VIERDE HOOFSTUK.

DI DIAMANTVELDE.

Hoe di Boere di Grond gekry het.—Hoe di Diamante daar gekry is.—Hoe di Engelse di grond afgeneem het.—Hoe hulle daarvoor Skadevergoeding gegê het.—Latere geskiedenis.

Ons behandel di geskiedenis van di Diamantvelde ekspres ni net of dit 'n aparte koloni is ni, né ons beskou dit soos dit is, as 'n hoofstuk in di geskiedenis van di Vrystaat, al het di Engelse regering dit, voor 'n tyd, op onregvêrdige wyse, in naam van di Grikwas in besit geneem, dit *was* daarom mar 'n stuk van di Vrystaat.

Mar lat ons di geskiedenis nou mooi van vooraf vertel. Dat di Boere 'n deel van di grond (ten minste) van di Grikwas gekoop het, het ons al gesiën. Mar om di ding mooi agter makkaar te kry moet ons nou kortweg vertel:— 1. hoe di Boere an di grond gekom het; 2. hoe di Diamante daar gekry is; 3. hoe di Engelse di grond afgeneem het, en 4. hoe hulle dit later weer won reg maak.

Ons kan natuurlik ni vertel an wi di Diamantvelde behoer het van di skepping af ni, dis oek ni nodig ni. Ons kan mar 'n goeie 100 jaar agteruit gaan. Daar is 'n boek in di Engelse taal geskrywe, *Adamantia*, deur Kaptein Lindley, daarin kan 'n mens al di dinge mooi siin.

Di stuk grond wat nou eintlik Diamantvelde heet lê an di Westekant van di Vrystaat. Di grense daarvan is: di Vaalriviër an di Noorde- en Westekant, Riitriviër en Modderriviër an di Ooste- en Suidoostekant, en di Groot-riviër an di Suidekant. Vernamelik lê dit tussen Grootriviër en Vaalriviër. Mar wat di Engelse nou noem Grikwaland Wes, daarvan lê 'n groot deel an di Noordekant van Vaalriviër.

Nou di eerste bewoners van di land was Boesmans wat daar rondgetrek het. Naderhand is klompiis Korannas daar kom woon en eindelijk Grikwas. Nou dat di Boere di grond gekoop het van Adam Kok het ons al gesiën. En jare het di Boere di grond in hulle besit gehad. 'n Menigte van plase het di Boere daar gekoop in di ses jare tyd toen di Vrystaat onder di Engelse was, en hulle het tot van dag nog di grondbriwe wat di Engelse regering self ver hulle gegê het. En di hêle Diamantvelde sou van dag nog Vrystaatse grond gewees hê sonder 'n woord te praat. Mar kyk, wat gebeur nou!

Dit was in 1867 dat 'n Boer, Schalk van Niekerk, van Hoopstad, K. K. bij een van syn bure gaan kuier, toen siin hy dat di kinders met so 'n mooi klippi speel. Hulle moeder siin dat hy dit graag wil hê, en so gé sy dit somar ver hon. 'n Tydji daarna wys hy dit ver 'n handelaar, O'Reilly, en di siin somar dat dit 'n diamant is. Hy koop dit, en stuur dit eers na Grahamstad an Dr. Atherstone, en naderhand na di Kaap na M. Herite, di Franse Konsul, om dit te laat ondersoek. Hulle vind toen dat dit 'n diamant was, en di Koloni was dadelik in rep en roer. Dit was 'n steen van 21 karaat, en di Gouwerneur Sir P. Wodehouse, koop dit ver £500. Klompiis mense van Hoopstad, K. K.,

begin toen te soek, en kort daarna kry hulle nog 'n diamant. 'n Derde word opgetel langes Vaalrivier, toen begin hulle weer daar te soek. In 1868 is verskeie diamante opgetel, mar dat 'n grote getal mense na di Diamantvelde getrek het, was eers teen di einde van 1869.

In Maart 1869 het hulle di **Ster van Suid Afrika** uit di hande van 'n to'erdokter gekry. Dit was 'n diamant van 83 karaat, wat Skalk van Niekerk in besit kry en weer verkoop het ver £11,500.

Di Grikwa-kaptein **Waterboer** begin nou te vertel dat dit syn grond is.

'n Dokument word nou geskrywe om di saak te onderwerp an di uitspraak van Gouwerneur Wodehouse; mar hy maak daar so min van, dat hy vertrek na Bombaai, in Indië, en di saak net so laat. Of sit hiir altemit wat agter?

Di Vrystaatse regering perbeer verder op allerhande maniere om di saak tot 'n vrindskappelike skikking te bring. Mar dis net verniit. Wi sou tog hiiran meer skuld gehad hê as Southey en David Arnot?

Di Vrystaatse regering hou nou 'n vergadering met Waterboer en syn Raad by "Nooitgedagt," an di Vaalrivier op 18 Augus, 1870. Klaas Waterboer—(deur wi sou hy tog opgesteek wees? David Arnot seker ni!?)—gaat so weg sonder *ba* of *boe* te sê, en gebruik di Vrystaters ver kwajongens.

Toen proklameer di Vrystaat Campbell-grond, an di Noordekant van Vaalrivier, as gekogte eiendom van Adam Kok, erfgenaam van Kornelis Kok, in 1861.

Mar nou kom daar 'n menigte mense van di Koloni, en Natal, en van andere lande, na di Diamandvelde, en hulle versprei hulle tot "Du Toit's Pan," "Bultfontein," en "Vooruit zigt," in di distrik van Pniel. Di Diamantvelde begin nou tot grote voordeel van di Vrystaat te worde. Met di laaste Basuto-oorlog het di Vrystaatse Regering 'n party papiргeld moes nitgê om di onkoste goed te maak, en met di skaarsheid van geld was di papiртjiis al amper niks wêrd ni. Mar nou met di Diamante stroom di geld van alle kante in. Goud en silwer was nou volop.

Di Vrystaatse Regering maak nou ver Oelof Truter daar landros. Nou, hy was lank tyd goudgraver in Australië, sodat hy goed weet om di Diamantgrawers in orde te hou. Alles was nou voorspoedig; di regering goed; di delwers tevrede; di Vrystaat gelukkig.

Mar kyk nou weer so wat! Ja, di arme Boere! hulle het oek al wat moet ly! en hulle is oek al wat teleurgestel! Klaas Waterboer, kaptein van 'n klompi Grikwas, wat onder langes Vaalrivier gebly het, toen Adam Kok met syn volk vertrek het na Nimandsland, opgehits deur syn agent David Arnot, 'n basterhotnot (deur wi sou *hy* weer opgesteek wees?), stuur 'n memori an di Engelse Regering, en daarin vertel hy: dat di Vrystaat 'n grote stuk van syn grond in besit geneem het, en hy vraag dat di Engelse moet tussenbeie kom en ver hom en syn volk as Britse onderdane anneem.

Nou di Engelse Regering kon dit ni doen ni, sonder Artikel II van di Konvensi van 1854 te verbreek ni. Mar hulle het di Artikel al verbreek met di Basutos, en di tweede keer is altyd gemakkeliker as di eerste.

Generaal Hay was toen net waarnemende Gouwerneur an di Kaap, en hy wag oek ni, mar stel somar Kommissarisse an o'er di Diamantgrawers.

By di ankoms van **Gouwerneur Barkly** in 1871—(sou hy syn les eers in England geleer hê, wat hy moes doen as hy hiir kom?)—verskyn daar

dadelik 'n proklamasie op di 27ste Oktober, waarin Waterboer en syn volk tot Engelse onderdane aangeneem word, en verder word daarin gesê dat ni alleen al di Campbell-grond an di Noordekant van Vaalrivier, mar oek al di grond an di Suidekant van di rivier in 'n reguit lyn van Platberg af tot an Dawids Graf (waar Riitrivier en Modderrivier in makkaar loop), en daar van daan af in 'n reguit lyn tot an Rama an di Grootrivier ver Waterboer syn eiendom verklaar word.

En dadelik na di proklamasie stuur Gouverneur Barkly 'n gewapende mag en laat di Diamantvelde in besit neem—en dit in vrede tyd!

Was dit met enige sterke nasi gebeur, *oorlog* sou di gevolg gewees hê, en *bloed* alleen sou di belediging kan afwas.

En was dit tot 'n oorlog gekom, dan sou dit net 'n lelike speuletjie afgegee hê; want di Boere was nou al 'n bitji sterker en beter gewapen as by Boomplaas, en di laaste Afrikaner wat 'n hart in syn lyf het, uit Transvaal, Koloni, en o'eral sou an hulle kant gestaan hê, en al di Diamantgrawers, selfs di Engelse, was op hulle hand.

En dit sou oek stellig tot 'n oorlog gekom wees; mar een man het dit teen gehou. Dis Jan Brand. Di hêle Vrystaat wou oorlog verklaar. Mar hy hou mar an: "Né, kinders, bedaar mar, dit sal wel alles regkom!"

Hy gé toen dadelik orders an Truter om alles onder protes te ruim op di Velde; en di Engelse neem toen besit van alles, en plant di rooi vlag daar.

Hiir wil ons daarom amper vra: "Sou dit ni beter gewees hê, as Jan Brand ver Truter gesê het: Blyf, laat hulle jou met geweld uitsit!—en het dan an di ander Mogenhede wat di Vrystaat as bondgenoot erken het, soos di Verenigde State in Amerika, en Pruissie, en Holland, laat weet wat gebeur is, en laat vra wat di Vrystaat nou moet maak?" Mar hulle sê: Jan Brand was slim. Hy het altemit beter geweet!

Een van di redes wat di Engelse Regering naderhand opgegee het, waarom hulle di Diamantvelde ver di Vrystaat afgeneem het is *omdat di Vrystaat ni in staat was om dit te regeer ni*. Dis 'n mooie grap! "Omdat jou wingerd so veul opge dat jy dit ni kan regeer ni, daarom kan ek mar kom en dit afneem!" Dis 'n mooie politiek!

En het di Engelse di Diamantvelde dan beter bestuur as di Vrystaat? Liwe tyd! Net so tevrede as algar was onder di Vrystaat, net so ontevrede was hulle onder di Engelse Regering. Daar was oproer op oproer, en storm op storm, so erg dat ou Sir Barkly naderhand di rooibaatjis van di Kaap af het moet stuur om di orde te herstel.

Mar om tot di Vrystaat terug te kom. Op 7 November, 1871, verskyn daar 'n Proklamasie van President Brand, waarin hy plegtig protesteer teen di inbreuk, wat di Engelse Regering gemaak het op di reg van di Vrystaat, deur di Diamantvelde met geweld af te neem. Van di tyd af is di ene belediging na di ander di Vrystaat angedoen. Briwe by mantjiisvol is daar geskrywe deur Jan Brand an Barkly, en deur Barkly an Jan Brand. Mar alles verniit! Later is di saak geskik. Jan Brand was in 1876 in Engeland, en di Engelse regering het an di Vrystaat £90,000 skadevergoeding gegê en 'n kleine verandering in di lyn, en daardeur het hulle erken dat hulle di Diamantvelde op 'n onregverdige manier van di Vrystaat afgeneem het. Vrystaat bo! Jan Brand ver altyd!!

Di Vrystaat het sig daarna regte voorspoedig en vreedsaam ontwikkel onder

di bestuur van Jan Brand. In 1888 is hy gesterwe en in 1889 opgevolg deur President Reitz, vroegere Hoofregter van di Vrystaat, 'n ware Afrikaner, met 'n egte Afrikaanse hart, een van di medehelpers om di Afrikaner Bond op te rig en 'n voorstander van di Afrikaanse taal. Hy is in 1893 herkiis, mar ongelukkig was hy lydende an syn gesondheid in 1895. Onder syn bestuur gaan di Vrystaat oek nog altoos vooruit. Onder twé Konvensiis bou di Koloni ver eie rekening di spoorweg van Kolesberg na Viljoensdrif, o'er Bloemfontein, dwars deur di Vrystaat na Transvaal toe, iits wat baing bygedra het tot di ontwikkeling van di land. In 1889 het di Vrystaat oek 'n Tolverbond ingegaan met di Koloni. Teeno'er di twespalkerige politiek van Transvaal het di Vrystaat, onder invloed van President Rietz, altoos op 'n vrindskaplike voet gebly met di Kaapkoloni, en samegewerk ver 'n Verenigde Suid Afrika. Mog Reitz lank lewe as President van di Vrystaat !